

ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียนความสำเร็จของชุมชน

STRONG COMMUNITIES FOR CREATING COMMUNITIES SUSTAINABILITY IN BANGKOK METROPOLITAN : SUCCESS INDICATORS AND LESSONS IN COMMUNITY

อัมพวัลย์ วิศวะธีรานนท์* ศิริวรรณ วิบูลย์มา
Ampawan Visavateeranon*, Siriwan Wibulma

วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Bodhivijalaya College, Srinakharinwirot University.

*Corresponding author, E-mail: ampawan58@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนในกรุงเทพมหานครโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคชุมชน ภาควิชาการ และภาครัฐ และ 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ของการพัฒนาชุมชนตัวอย่างในกรุงเทพมหานครที่ผ่านการคัดเลือกโดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนในกรุงเทพมหานครที่เข้าร่วมโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกรุงเทพมหานครที่ผ่านการคัดเลือก จำนวน 30 ชุมชนตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนในกรุงเทพมหานคร มี 4 องค์ประกอบ 9 ตัวชี้วัดหลัก ตามแนวคิดการประเมินผล CIPP พบว่า องค์ประกอบด้านบริบท (Context) มี 1 ตัวชี้วัด คือ ชุมชนมีภาคีร่วมพัฒนา องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า (Input) มี 2 ตัวชี้วัด คือ 1) มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและมีการสร้างผู้นำ 2) การจัดทำวิสัยทัศน์และกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ ส่วนองค์ประกอบด้านกระบวนการ (Process) มี 3 ตัวชี้วัด คือ 1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) การมีธรรมาภิบาลในชุมชน 3) มีการสำรวจข้อมูลชุมชน (ทรัพยากร/ทุนชุมชน) และองค์ประกอบด้านผลผลิต (Product) มี 3 ตัวชี้วัด คือ 1) ชุมชนมีการศึกษาเรียนรู้ 2) ชุมชนมีการเรียนรู้และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชีวิต และ 3) มีกิจกรรมการพัฒนาที่บ่งชี้ถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง

2. บทเรียนของชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน จำนวน 30 ชุมชน แยกตามชุมชนเมือง 12 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 40.00 ชุมชนแออัด 9 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 30.00 ชุมชนชานเมือง 5 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 16.67 และชุมชนหมู่บ้านจัดสรร 4 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 13.33 พบว่า ชุมชนเมือง ชุมชนแออัด ชุมชนชานเมือง และชุมชนหมู่บ้านจัดสรร มีบทเรียนความสำเร็จของชุมชนที่ไม่แตกต่างกัน คือ ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม ทุ่เม เท เสียสละ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีทีมงานที่เสียสละ ทุ่เม เทการทำงานให้ชุมชน ซึ่งถือเป็นปัจจัยนำเข้าโดยมีกระบวนการบริหารจัดการชุมชนที่ต่างกันตามบริบทและปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดผลผลิตต่อชุมชนคือการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการศึกษาเรียนรู้ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพึ่งตนเอง

คำสำคัญ: ชุมชน ตัวชี้วัด บทเรียน ความสำเร็จ

Abstract

The purposes of this research were as follows: 1) to develop indicators for the selection of communities in the Bangkok metropolitan area through the community participation processes, academia and the government sector and 2) to synthesize the body of knowledge in the development communities in the Bangkok metropolitan area with a system approach. The sample group in this research was 30 sample communities in the Bangkok metropolitan area, which participate in the program for self-reliant community plans in accordance with the theory of self-sufficient economy in Bangkok. The research instruments included interview forms and questionnaires.

The research findings were as follows:

1. The indicators for selection of communities in the Bangkok metropolitan area with CIPP model consisted of 4 components 9 main indicators, the details of each component were as follows: (1) the context component consisted of 1 indicator namely that the community has stakeholder to takes part in the development; (2) the input component consisted of 2 indicators namely 1) there are accepted leaders and have the process for established and 2) there is a systematic set-up of a vision and a determined direction for development of the community; (3) the process component consisted of 3 indicators namely 1) people in the community are involved, 2) there is a good governance of the community and 3) data from the community are surveyed (assets/capital of the community); and (4) the product component consisted of 3 indicators namely 1) the community is educated and had knowledge management , 2) the community is informed and applies the theory of self-sufficiency in life and 3) the community has activities for development which indicates abilities for self-reliance.

2. As for Lessons from strong communities for creating a sustainable in Bangkok, the 30 communities consisted of 12 urban communities (equivalent to 40.00%), 9 dense communities (equivalent to 30.00%), 5 suburban communities (equivalent to 16.67%) and 4 housing development communities (equivalent to 13.33%). It was found that in the urban communities, the dense communities, the suburban communities and the housing development communities, there are lessons regarding internal community administration, which do not differ, namely that input component are the leaders of the communities are strong, that there is a considerable degree of virtue, dedication and selflessness, that the people in the community are involved and that there are selfless teams dedicated to work for the community. There are administrative processes for the communities, which differ according to the context and the problems appearing in the individual communities. The output of the community are people create production for the community, i.e. to develop the community in terms of education and in terms of various activities promoting self-reliance.

Keywords: Community, Indicator, Lessons, Success

บทนำ

การพัฒนากรุงเทพมหานครตามแผนพัฒนา ระยะ 12 ปี (พ.ศ. 2552 -2563) มุ่งสู่การเป็น “มหานครน่าอยู่อย่างยั่งยืน” เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความสุข มีชีวิตที่สมดุลภายใต้บริบทของชุมชนเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจุบันชุมชนกรุงเทพมหานครที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักกรุงเทพมหานครรวมจำนวน 2,051 ชุมชน และชุมชนที่เข้าร่วมโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวน 1,459 ชุมชนโดยมุ่งให้ความสำคัญแก่กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนอันเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม เน้นการจัดการปัญหาตามความต้องการของชุมชน ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนทุกขั้นตอน ทั้งการร่วมค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้าน และมุ่งแก้ปัญหาต่างๆ ที่ต้นเหตุ ไม่มองปัญหาเพียงภาพปรากฏเท่านั้น รู้จักค้นหาวิธีการจัดการปัญหาที่สามารถทำได้จริง รู้จักเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง และร่วมกันดำเนินการ โดยให้คนทุกส่วนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และท้ายที่สุดคือชุมชนได้รับผลสำเร็จร่วมกัน

บทเรียนและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และกระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนตัวอย่างที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ถือว่าเป็นชุดประสบการณ์และบทเรียนที่มีคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อื่นๆ นอกจากนี้ “แผนชุมชน” ที่กำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบยังถือเป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาชุมชนชุดประสบการณ์ และบทเรียนของชุมชนปฏิบัติการที่ผ่านกระบวนการทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็ง เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่ายังสามารถเป็นแบบอย่าง (Best Practice) ให้แก่ชุมชนระดับปฏิบัติการด้วยตนเองและชุมชนอื่นๆ

ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผ่านสื่อต่างๆ ที่เหมาะสมกับชุมชนเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

สำนักพัฒนาสังคมกรุงเทพมหานครเห็นความสำคัญของการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาชุมชน และบางส่วนที่ใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ให้เป็นชุดความรู้หรือคู่มือการทำงานให้กับเจ้าหน้าที่และเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นๆ ได้มีแนวทาง/ทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดชุมชนที่มีความสุข มีความสมดุล มีแนวทางการปฏิบัติที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาจึงได้ดำเนินโครงการวิจัย “ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน” ขึ้น โดยร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งมีรูปแบบการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) คือ การวิจัยแบบประเมินผล (Evaluative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อค้นหาตัวชี้วัดเพื่อการคัดเลือกชุมชนตัวอย่าง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนวิเคราะห์และสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนตัวอย่างเพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนอื่นๆ มีความเข้มแข็งจากการศึกษาเรียนรู้ชุดความรู้และประสบการณ์พัฒนาชุมชนเมือง ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งเห็นพลังคุณค่าและปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาชุมชนตัวอย่างแล้วนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นๆ เพื่อส่งผลให้กรุงเทพมหานครมีความเข้มแข็งและเกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนในกรุงเทพมหานครโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคชุมชน ภาควิชาการ และภาครัฐ

2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชน 30 ชุมชนตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร ที่ผ่านการคัดเลือกโดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach)

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

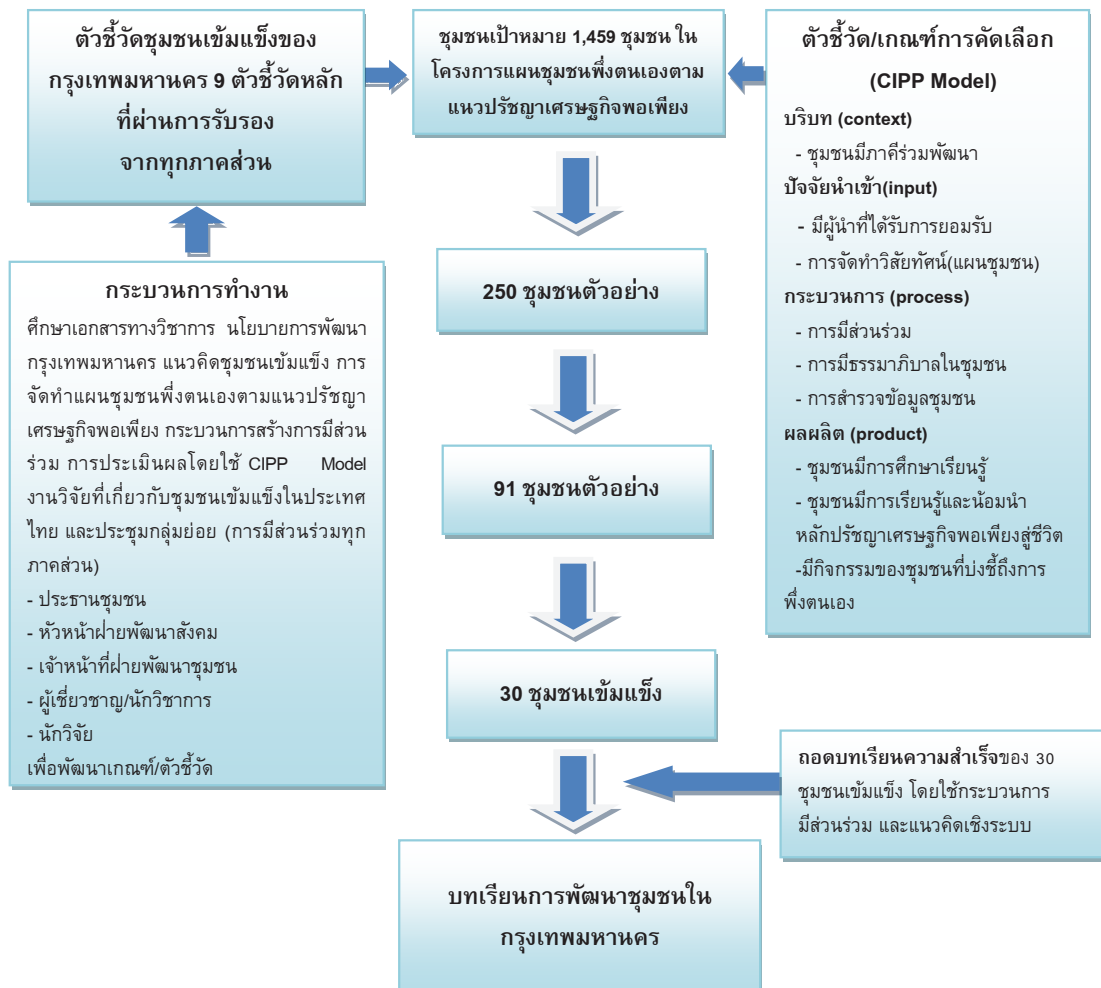
1. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ศึกษาเฉพาะชุมชนในกรุงเทพมหานคร ที่เข้าร่วมโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเอง ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของ กรุงเทพมหานคร จำนวน 1,459 ชุมชน

2. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนตามแนวคิดการประเมินผล CIPP Model ของสต๊ฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) ประกอบด้วย บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) และถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชนตัวอย่างโดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (System Approach) ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output)

กระบวนการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียนความสำเร็จของชุมชน” เป็นการศึกษาที่มีกระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) คือ การวิจัยแบบประเมินผล (Evaluative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งมีกระบวนการดำเนินการวิจัย คือ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

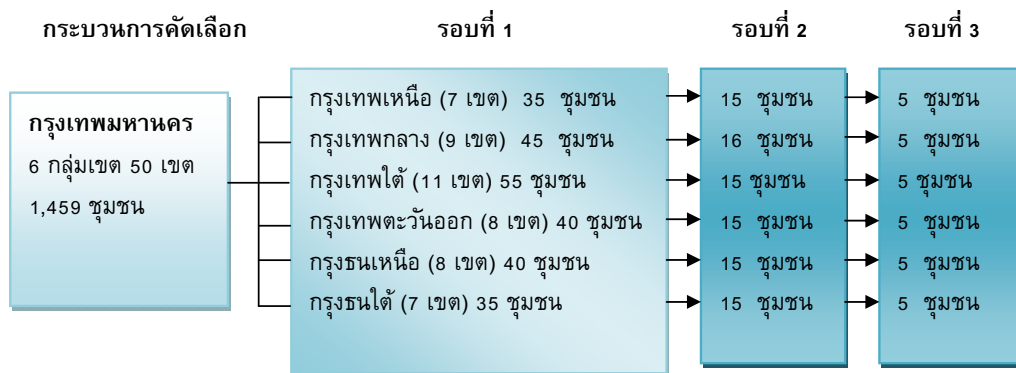
ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชน ในกรุงเทพมหานครตามทะเบียนของสำนักพัฒนาสังคม 2,051 ชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) คือ ชุมชนในกรุงเทพมหานครที่เข้าร่วมโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกรุงเทพมหานคร มี 6 กลุ่มเขต ประกอบด้วย 1) กรุงเทพฯเหนือ 2) กรุงเทพฯใต้ 3) กรุงเทพฯกลาง 4) กรุงเทพฯตะวันออก 5) กรุงเทพฯเหนือ และ 6) กรุงเทพฯใต้ รวมทั้งหมด 1,459 ชุมชน ในปีพุทธศักราช 2556 โดยมีกระบวนการคัดเลือกชุมชนแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. คัดเลือกรอบที่ 1 ฝ่ายพัฒนาชุมชน และสวัสดิการสังคม 50 เขต นำแบบสอบถามไปประเมินชุมชนในแต่ละเขต โดยเลือก 5 ชุมชนต่อเขต ทำให้ได้ชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกรอบที่ 1 จำนวน 250 ชุมชน

2. คัดเลือกรอบที่ 2 นักวิจัยนำผลการคัดเลือก 250 ชุมชน มาจัดกลุ่มชุมชนตามกลุ่มเขต 6 กลุ่ม และแยกประเภทชุมชนออกเป็น 6 ประเภท แล้วคิดสัดส่วนของชุมชนแยกตามประเภทชุมชนในแต่ละกลุ่มเขตๆ ละ 15 ชุมชน เลือกชุมชนที่ได้คะแนนสูงสุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยในแต่ละกลุ่มเขต โดยกลุ่มเขตกรุงเทพฯกลาง ผ่านการคัดเลือก จำนวน 16 ชุมชน เนื่องจากมีชุมชนที่ได้คะแนนเท่ากัน ทำให้ชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกรอบที่ 2 จำนวน 91 ชุมชน

3. คัดเลือกรอบที่ 3 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการผู้แทนชุมชน 91 ชุมชน ที่ผ่านการคัดเลือกรอบที่ 2 เพื่อคัดเลือกชุมชน ให้ได้ 5 ชุมชนต่อกลุ่มเขต ทำให้ได้ชุมชนที่ผ่านการคัดเลือกรอบที่ 3 จำนวน 30 ชุมชนตัวอย่าง รายละเอียดดังปรากฏในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการคัดเลือกผู้แทนชุมชน

ซึ่งชุมชนตัวอย่างทั้ง 30 ชุมชน แบ่งตามกลุ่มเขต ที่ผ่านการคัดเลือกรอบที่ 3 มีดังนี้

1. กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ชุมชนร่วมใจพัฒนา กรป.กลาง ชุมชนชอยสวนรื่น ชุมชนราชทรัพย์ ชุมชนไทยเทยีน และชุมชนประดิษฐ์โทรการ

2. กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ชุมชนรุ่งมณีพัฒนา ชุมชนแพรงภูธร ชุมชนสวัสดิ์ ชุมชนพระยาประสิทธิ์ และชุมชนวัดมะกอก (กลางสวน)

3. กรุงเทพฯใต้ ประกอบด้วย ชุมชนเขตไพเราะ 3-5 ชุมชนเกาะกลาง ชุมชนอัลกูปรอ ชุมชนศาลาลอย และชุมชนอัลเอียะติซอม

4. กรุงเทพมหานครตะวันออก ประกอบด้วย ชุมชนหมู่บ้านเปรมฤทัย 1 ชุมชนพิเชษฐ์ ชุมชนอิตาเยห์พัฒนา ชุมชนหมู่ 8 สะพานสูง (สุเหร่าซีรอ) และชุมชนสามแยกคลองหล่อแหล

5. กรุงเทพมหานครเหนือ ประกอบด้วย ชุมชนตรอกข้าวเม่า ชุมชนหมู่บ้านร่วมเกื้อ ชุมชนพัฒนาชอย 79 ชุมชนมีสียิตบางอ้อ-จรัญฯ 56 และชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์

6. กรุงเทพมหานครใต้ ประกอบด้วย ชุมชนศิริรินทร์ และเพื่อน ชุมชนสงวนคำ ชุมชนเลิศสุขสม ชุมชนจันทร์ทรัพย์ และชุมชนรัตนจีนะ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างชุมชนเข้มแข็ง 90 ชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษานโยบายการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง การจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การประเมินผลโดยใช้ CIPP Model และทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเกณฑ์ชุมชนเข้มแข็งของกรุงเทพมหานคร

2. ประชุมกับภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ คณะผู้วิจัย ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงาน

ด้านการพัฒนาชุมชน ตัวแทนชุมชน และตัวแทนฝ่ายพัฒนาชุมชนจาก 50 เขต เพื่อร่วมกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนตัวอย่าง ดังนี้

(1) จัดประชุมร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยกับผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงานด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 9 คน ประกอบด้วย พ.อ.สันตสุขิต ตีบุคคำ รองศาสตราจารย์อำนาจเย็นสบาย ผศ.จริยา วิไลวรรณ นายไพบูลย์ บุรณสันติ ดร.อัมพัลย์ วิศวธีรานนท์ ดร.ศิริวรรณ วิบูลย์มา ดร.สงวนศักดิ์ เกตุราพันธ์ นายกฤษฎา สมประสงค์ นางสาวธนพร แดงขาว เพื่อจัดทำ (ร่าง) เกณฑ์ชุมชนเข้มแข็ง เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2557 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(2) ประชุมเชิงปฏิบัติการตัวแทนชุมชนจาก 50 เขต จำนวน 53 คน เพื่อร่างเกณฑ์คัดเลือกชุมชนเข้มแข็ง เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2557 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(3) การประชุมเชิงปฏิบัติการหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตทั้ง 50 เขต 61 คน เพื่อร่างเกณฑ์คัดเลือกชุมชนเข้มแข็ง เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2557 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3. พัฒนาร่างเกณฑ์คัดเลือกชุมชนเข้มแข็ง โดยพัฒนาจากแนวคิด มุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในข้อ (1) (2) และ (3)

4. ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อรับรองเกณฑ์ชุมชนเข้มแข็งในข้อ 3 โดยผู้เชี่ยวชาญสาขาการพัฒนาชุมชน สาขาสังคมศาสตร์ ตัวแทนภาคประชาสังคม ตัวแทนชุมชน ตัวแทนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และคณะนักวิจัย เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2557 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อจะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการคัดเลือกชุมชนตัวอย่าง ในรอบที่ 1 จำนวน 250 ชุมชน และรอบที่ 2 จำนวน 91 ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การเลือกกลุ่มตัวอย่างชุมชนเข้มแข็ง 30 ชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. จัดประชุมชุมชนตัวอย่าง 91 ชุมชน เพื่อรับทราบเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนเข้มแข็ง และกระบวนการคัดเลือกชุมชนตัวอย่างให้เหลือ 30 ชุมชน เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2557 ณ โรงแรมรัชดาซิตี้

2. จัดเวทีนำเสนอแนวคิด หลักการ ความสำเร็จของชุมชน โดยแบ่งเป็นกลุ่มเขต จำนวน 6 กลุ่มเขต เพื่อคัดเลือกชุมชนตัวอย่างให้เหลือชุมชนเข้มแข็งกลุ่มเขตละ 5 ชุมชน รวมเป็น 30 ชุมชน เมื่อวันที่ 3 - 4 พฤษภาคม 2557 ณ โรงแรมรัชดาซิตี้

ขั้นตอนที่ 3 การถอดบทเรียนความสำเร็จของชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 30 ชุมชน โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการชุมชนเข้มแข็ง 30 ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ทบทวนบทเรียนการทำงานพัฒนาของชุมชนตนเอง และถอดบทเรียนความสำเร็จ การพัฒนาของชุมชน ณ ศูนย์ปาล์มรีสอร์ท จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม - 1 มิถุนายน 2557 และครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 6 - 8 มิถุนายน 2557

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ชุด และแบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เพื่อการพัฒนาเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ข้อคำถามหลัก 2 ประเด็น คือ สิ่งที่สำคัญที่บ่งบอกถึงลักษณะชุมชนที่เข้มแข็ง และประเด็นเกี่ยวกับเกณฑ์ของชุมชนเข้มแข็ง

2. แบบสอบถามเพื่อการคัดเลือกชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป และความคิดเห็นของชุมชนต่อเกณฑ์คุณภาพ ซึ่งข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ [1] จำนวน 9 ตัวชี้วัด ที่สอบถามเกี่ยวกับประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) ภาวะผู้นำของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การมีธรรมาภิบาลในชุมชน 4) การมีภาคีร่วมพัฒนา

ในชุมชน 5) การศึกษาเรียนรู้ของชุมชน 6) การมีกระบวนการสำรวจข้อมูลชุมชน 7) การมีกระบวนการจัดทำวิสัยทัศน์และทิศทาง การพัฒนาชุมชน 8) การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การดำรงชีวิตและวิถีชุมชน และ 9) การดำเนินกิจกรรมตามศักยภาพของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ .729 โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งประมวลผลข้อมูลทางสถิติด้วยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ [2] และหาค่าอำนาจจำแนกของตัวบ่งชี้ทุกข้อ พบว่าค่าอำนาจจำแนกของกลุ่มชุมชนตัวอย่างที่มีคะแนนสูงและต่ำมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งประมวลผลข้อมูลทางสถิติด้วยการทดสอบที่แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (Dependent Sample T-Test) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ [3]

3. แบบสัมภาษณ์เพื่อถอดบทเรียนชุมชนเข้มแข็งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 ชุมชน ตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) เหตุการณ์หรือเรื่องราวสำคัญๆ ของชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน 2) ความรู้สึกต่อการทำงานชุมชน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน 3) มีการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น 4) ขั้นตอนการดำเนินงานภายในชุมชน 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารหลักฐานที่ปรากฏเป็นสิ่งพิมพ์ หนังสือ ตำรา งานวิจัยและเว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย การพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร

แนวคิดการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง และแนวคิดการประเมินผล โครงการ CIPP Model

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย วิธีการบันทึกภาพ บันทึกเสียง จดบันทึก และสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างประกอบ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. จัดหมวดหมู่ของคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

2. ทบทวนความสมบูรณ์ของข้อมูลที่เป็นคำตอบจากการเก็บข้อมูล

3. วิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะต่างๆ ดังนี้

3.1 การตีความข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ที่มองเห็น

3.2 การใช้ทฤษฎี และไม่ใช้ทฤษฎี ทั้งนี้ อยู่ที่ความเหมาะสมของข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์และความครบถ้วนของข้อมูลที่เป็นคำตอบ

2. ลงรหัสข้อมูลตามที่กำหนดไว้

3. ประมวลผลข้อมูลทางสถิติด้วยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เช่น ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัย “ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียนความสำเร็จของชุมชน” พบว่า

1. ตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนเข้มแข็งของกรุงเทพมหานคร มี 4 องค์ประกอบ 9 ตัวชี้วัดหลักตามแนวคิดการประเมินผล CIPP Model นั่นคือ องค์ประกอบด้านบริบท (Context) มี 1 ตัวชี้วัด

คือ ชุมชนมีภาคีร่วมพัฒนา องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า (Input) มี 2 ตัวชี้วัด คือ

1) มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและมีการสร้างผู้นำ
2) การจัดทำวิสัยทัศน์และกำหนดทิศทาง

การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ ส่วนองค์ประกอบด้านกระบวนการ (Process) มี 3 ตัวชี้วัด คือ

1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) การมีธรรมาภิบาลในชุมชน 3) มีการสำรวจข้อมูล

ชุมชน (ทรัพยากร/ทุนชุมชน) และองค์ประกอบด้านผลผลิต (Product) มี 3 ตัวชี้วัด คือ 1)

ชุมชนมีการศึกษาเรียนรู้ 2) ชุมชนมีการเรียนรู้และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชีวิต

และ 3) มีกิจกรรมการพัฒนาที่บ่งชี้ถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง (ครอบคลุมแนวทางการพัฒนา 5 ด้าน ของกรุงเทพมหานคร) ทั้งนี้เมื่อ

ลำดับความสำคัญตัวชี้วัดความสำเร็จของชุมชนกรุงเทพมหานคร พบว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จของ

กรุงเทพมหานครที่สำคัญมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ 1) มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและมีการ

สร้างผู้นำ 2) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และ 3) การจัดทำวิสัยทัศน์และกำหนดทิศทาง

การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนเข้มแข็งของกรุงเทพฯ

ตัวชี้วัด	Mean	S.D.	ลำดับความสำคัญ
1. ชุมชนมีภาคีร่วมพัฒนา	4.566	.568	5
2. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและมีการสร้างผู้นำ	4.833	.379	1
3. การจัดทำวิสัยทัศน์และกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ	4.666	.758	3
4. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	4.800	.406	2
5. การมีธรรมาภิบาลในชุมชน	4.266	.784	9
6. มีการสำรวจข้อมูลชุมชน (ทรัพยากร / ทุนชุมชน)	4.300	.595	8
7. ชุมชนมีการศึกษาเรียนรู้	4.400	.674	6
8. ชุมชนมีการเรียนรู้และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชีวิต	4.366	.764	7
9. มีกิจกรรมการพัฒนาที่บ่งชี้ถึงความสามารถในการพึ่งตนเอง	4.600	.563	4

2. บทเรียนของชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน จำนวน 30 ชุมชน แบ่งเป็นชุมชนเมือง 12 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 40.00 ชุมชนแออัด 9 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 30.00 ชุมชนชานเมือง 5 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 16.67 และชุมชนหมู่บ้านจัดสรร 4 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 13.33 ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเมือง ชุมชนแออัด ชุมชนชานเมือง และชุมชนหมู่บ้านจัดสรร มีบทเรียนในการบริหารจัดการภายในชุมชนที่ไม่แตกต่างกัน คือ ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม ทุ่มเทเสียสละ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีทีมงานที่เสียสละ ทุ่มเทการทำงานให้ชุมชน ซึ่งถือเป็นปัจจัยนำเข้า โดยมีกระบวนการบริหารจัดการชุมชนที่ต่างกันตามบริบทและปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดผลผลิตต่อชุมชน คือการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการศึกษาเรียนรู้ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพึ่งตนเอง ทั้งกิจกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กายภาพและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมสุขภาพอนามัย การพัฒนาจิตใจ/คุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนการป้องกันและแก้ไขยาเสพติด

และอบายมุข รวมทั้งการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ยากไร้ในชุมชน

สรุปและอภิปรายผล

1. ตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนเข้มแข็งของกรุงเทพมหานคร มี 4 องค์ประกอบ 9 ตัวชี้วัดหลัก เป็นไปตามแนวคิดหลักของการประเมินผลโครงการของ Danial L. Stufflebeam [4] ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้เป็นแนวทางการกำหนดตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจาก CIPP Model เป็นรูปแบบการประเมินที่ครอบคลุมการดำเนินงานทุกด้านและเป็นระบบที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ประกอบด้วยการประเมินบริบทปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต เพื่อให้ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนกรุงเทพมหานครสามารถนำมิติต่างๆ มาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนอย่างเป็นระบบ

หากพิจารณาแยกรายละเอียด พบว่า การมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและการสร้างผู้นำ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีการจัดทำ

วิสัยทัศน์และกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน
อย่างเป็นระบบ เป็นตัวชี้วัดที่มีค่าคะแนน
เฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก เนื่องจากชุมชน
ทุกชุมชนต้องมีผู้นำชุมชนเพื่อเป็นกลไก
ในการขับเคลื่อนชุมชนไปในทิศทางที่เหมาะสม
และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ชุมชน ซึ่งผู้นำ
ที่ได้รับการยอมรับตามความคิดเห็นของชุมชน
ได้แก่ การได้รับการยอมรับของชุมชน
รับฟังความคิดเห็นของทุกคนทุกภาคส่วน
มีคุณธรรม มีความสามารถในการติดต่อ
ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก
สร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน
มีภาวะความเป็นผู้นำ มอบหมายและติดตามงาน
ให้ชุมชนบรรลุเป้าหมาย และมีกระบวนการ
สร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนือง
ส่วนแผนพัฒนาชุมชน เปรียบเสมือนเข็มทิศ/
แนวทางให้ชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่าง
มีทิศทางเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของ
ชุมชนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผน
ซึ่งการที่ชุมชนให้ความสำคัญต่อผู้นำและแผน
พัฒนาชุมชน ถือเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) นั้น
สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนีย์ ลักษณะนาภินชัช
และคณะ [5] ที่ศึกษาเรื่องการบริหารสังคม
เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง พบว่า
ผู้นำตามธรรมชาติมีอยู่ทุกชุมชน ซึ่งลักษณะ
ของผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับ ประกอบด้วย
ความซื่อสัตย์ ได้รับการยอมรับจากชุมชน
ให้ความเป็นธรรม และสามารถจัดการปัญหา
ของชุมชนได้สำเร็จ นอกจากนี้ ผู้นำควรทำหน้าที่
เป็นผู้นำทางความคิดและสื่อสารความคิดให้ชุมชน
ได้เข้าใจ และบริหารวิสัยทัศน์ร่วมกันในชุมชน
ตลอดจนกำหนดแผนและนโยบายในการแก้ปัญหา
ของชุมชนด้วย ทั้งนี้หากพิจารณาตามบริบท
ทางการศึกษาจะเห็นว่ามีความสอดคล้อง
กับงานวิจัยของอัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์ [6]
ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพ
การจัดการศึกษาระดับชุมชนบัณฑิต สาขาวิชา
ศิลปวัฒนธรรม พบว่า คณะกรรมการบริหาร

หลักสูตรและนิสิตนักศึกษามีความคิดเห็นว่า
ตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมมากที่สุดเพื่อนำมาใช้
ในการจัดการศึกษาระดับชุมชนบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม คือ คุณภาพของ
ผู้บริหารหลักสูตร และคุณภาพของหลักสูตร
จัดว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำ และลักษณะของ
แผนการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งถือเป็นปัจจัย
นำเข้าที่สำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้
ผลผลิตคือบัณฑิตอันพึงประสงค์ตามลักษณะ
เฉพาะของหลักสูตร

ส่วนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งจัดอยู่
ในปัจจัยด้านกระบวนการ นั้น ถือเป็นกา
แสดงออกของสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม
ในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ทั้งการร่วมรับรู้
ข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น
ร่วมตัดสินใจหรือการร่วมเป็นคณะกรรมการ
ของชุมชน ตลอดจนร่วมปฏิบัติและประเมินผล
การดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
ซึ่งอนุมานตามงานวิจัยของชฎาพร กมลกิจไพศาล
[7] ที่ศึกษาเรื่องกระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านยาว
หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี พบว่า กระบวนการจัดทำแผน
ชุมชน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ การวางแผน
การดำเนินการ และการติดตามและประเมินผล
ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผน
มากน้อยต่างกันตามสถานภาพ นั่นคือ ชาวบ้าน
มีส่วนร่วมในระดับมากในขั้นตอนการวิเคราะห์
ชุมชน การวางแผน และการดำเนินการ
ส่วนการติดตามและประเมินผลกระบวนการจัดทำ
แผนชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ติดตาม
และรายงานผลซึ่งชาวบ้านมีส่วนร่วมในการ
ขั้นตอนนี้น้อย

2. บทเรียนของชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ
ยั่งยืน จำนวน 30 ชุมชน พบว่า บทเรียน
การบริหารจัดการภายในชุมชนไม่แตกต่างกัน
นั่นคือ มีผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับ และคนใน
ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดโครงการ/
กิจกรรมภายในชุมชน โดยมีกระบวนการบริหาร

จัดการชุมชนที่ต่างกันตามบริบทและปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดผลผลิตต่อชุมชน คือการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการศึกษาเรียนรู้ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพึ่งตนเอง ทั้งนี้ หากแยกรายละเอียดของชุมชน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ชุมชนเมือง : มีกลไกหลักของการบริหารจัดการคือ การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และการทำงานเป็นทีม ซึ่งสมาชิกในชุมชนต้องมีความสามัคคี และรักชุมชน และการมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและมีกระบวนการสร้างผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ ซึ่งจะเป็นหลักสำคัญต่อการบริหารงานชุมชนเมืองให้มีความเข้มแข็ง สำหรับชุมชนเมืองที่นับถือศาสนาอิสลาม มีจุดเด่นคือ การนำหลักศาสนามาใช้ร่วมกับการบริหารจัดการชุมชนและเป็นพลังสำคัญต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานและการพัฒนาในชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนแออัด : มีกลไกหลักของการบริหารจัดการคือ การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนทุกคนมีความเข้มแข็งไม่ย่อท้อต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตนเอง รวมทั้งชุมชนมุ่งเน้นการพัฒนา โดยเน้นการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย เนื่องจากบริบทชุมชนด้านกายภาพ คือคนในชุมชนมีบ้านที่อยู่ใกล้ชิดกัน และคนในชุมชนมีการพึ่งพาและเกื้อหนุนกันในลักษณะของคนในชนบท เพราะส่วนใหญ่ย้ายมาจากชนบท ทำให้เกิดการรวมตัวกันง่ายและการเผชิญปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน เป็นทุกขั้วร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนต้องต่อสู้ร่วมกัน นอกจากนี้สมาชิกในชุมชนแออัดยังได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีศูนย์การเรียนรู้เพื่อทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการลดรายจ่ายและที่หลีกเลี่ยงการอุปโภคบริโภคแล้วก็จะนำมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ Sam-ang และคณะ [8] ที่ศึกษาวิจัยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนยั่งยืนในชนบทอีสาน ประเทศไทย พบว่า ชาวอีสานส่วนใหญ่ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยการปลูกข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือนก่อนที่จะหาวิธีการผลิตเพื่อการขาย นอกจากนี้การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชนบทอีสานจะเกิดกับครอบครัวขยายมากกว่าครอบครัวเดี่ยวอีกด้วย

ชุมชนชานเมือง : ชุมชนชานเมืองมีกลไกการบริหารจัดการชุมชนที่แตกต่างกันตามลักษณะของชุมชน 2 แบบ คือ ชุมชนชานเมืองที่เป็นชุมชนชาวพุทธ มีกลไกของการบริหารจัดการ คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน มีการจัดทำแผนชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางของชุมชน ชุมชนมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกช่วงวัย เข้ามาบริหารงานชุมชน เช่น เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ส่วนชุมชนชานเมืองที่เป็นชุมชนชาวมุสลิม มีกลไกการบริหารจัดการ คือ การใช้หลักธรรมมาภิบาล ควบคู่กับหลักของศาสนาอิสลาม โดยสมาชิกในชุมชนยึดถือและปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตตามปกติ ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชน หรือการพบปะพูดคุยเพื่อวางแผนพัฒนากิจกรรมต่างๆ อันเนื่องมาจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและเชื่อมโยงไปสู่การประชุมสมาชิกชุมชนเพื่อการพัฒนา ประกอบกับผู้นำชุมชนบางชุมชนมีตำแหน่งเป็นผู้นำทางศาสนาในชุมชนซึ่งเป็นที่เคารพและเชื่อถือ ย่อมมีส่วนช่วยและเป็นพลังผลักดันที่สำคัญให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนได้เป็นอย่างดี

ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร : ลักษณะของชุมชนหมู่บ้านจัดสรรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจน้อย ประกอบกับลักษณะของชุมชนบ้านจัดสรรเป็นชุมชนที่ต่างคนต่างทำมาหาเลี้ยงชีพ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนในลักษณะของการประชุมปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตามด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยสามารถติดต่อ

ได้โดยง่าย ชุมชนก็มีเทคนิควิธีการบริหารจัดการในการสื่อสารและสร้างความเข้าใจในการบริหารงานของชุมชนที่โดดเด่น โดยการสื่อสารผ่าน Social Network อาทิ Facebook และ Line ซึ่งการสื่อสารในชุมชนนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนหมู่บ้านจัดสรรให้มาร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการนอมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ร่วมกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีรูปแบบกิจกรรมที่เป็นการใช้เวลาวางให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ถือเป็นจุดเด่นของชุมชนบ้านจัดสรร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. ปัจจุบันแผนพัฒนาของชุมชนเป็นแผนพัฒนาในลักษณะแผนกิจกรรม/โครงการระยะสั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนและสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืนได้ ควรยกระดับแผนพัฒนาชุมชนที่ผ่านการคัดเลือก 30 ชุมชนตัวอย่างนี้ ไปสู่แผนงานในระดับยุทธศาสตร์

2. ชุมชนที่มีโครงการ/กิจกรรมที่โดดเด่นและบ่งชี้ถึงการพึ่งตนเองได้ ควรรวมกลุ่มเครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เป็นที่ยอมรับและได้มาตรฐาน เพื่อก้าวสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ข้อเสนอแนะต่อกรุงเทพมหานคร

1. ควรนำปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน ไปวางแผนงานพัฒนาชุมชนในกรุงเทพมหานครให้สามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างครอบคลุมและเป็นรูปธรรมมากที่สุด

2. ควรให้ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเกณฑ์และตัวชี้วัดชุมชนทั้ง 9 ตัว แก่เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและชุมชนต่างๆ เพื่อร่วมพัฒนาชุมชนอย่างมีทิศทางและเป็นรูปธรรม

3. ควรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมชุมชนตัวอย่าง ทั้ง 91 ชุมชน และขยายผล

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้แก่ 250 ชุมชนในระยะต่อไป

4. ควรผลักดันให้เกิด “วิทยากรกระบวนการ” เพื่อเผยแพร่ความสำเร็จของชุมชนในแต่ละประเภทชุมชน/กลุ่มเขต ในกรุงเทพมหานคร

5. ควรจัดกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์การพัฒนาชุมชนสู่เยาวชนรุ่นใหม่ที่จะเป็นผู้นำในอนาคตเนื่องจากผู้นำที่เข้มแข็งเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของชุมชนตัวอย่างที่สำคัญ

ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐร่วมพัฒนา

ภาครัฐร่วมพัฒนาไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ กลุ่มองค์กรหรือเอกชนในฐานะผู้สนับสนุนชุมชนสามารถนำปัจจัยความสำเร็จที่ค้นพบจากการทำงานพัฒนาของชุมชนตัวอย่างของการวิจัยนี้มาเป็นแนวทางหรือเกณฑ์การพิจารณาให้การสนับสนุนชุมชนต่างๆ อาทิ บุคลากรงบประมาณ องค์ความรู้ เพื่อให้เกิดผลด้านการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพที่สำคัญคือ การสนับสนุนให้เกิดแหล่งการเรียนรู้ต้นแบบจากชุมชนตัวอย่างที่ผ่านการคัดเลือก

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยและพัฒนาครั้งต่อไป

1. ควรจัดให้มีการศึกษาวิจัยถอดบทเรียนความสำเร็จ อีก 2 ประเภทชุมชนคือ เคหะชุมชนและชุมชนอาคารสูง เพื่อให้ครอบคลุมทุกประเภทของบริบทชุมชนในกรุงเทพมหานคร

2. ควรศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเกณฑ์และตัวชี้วัดการคัดเลือกชุมชนในแต่ละประเภทชุมชน เพื่อให้ได้ลักษณะเฉพาะของตัวชี้วัดชุมชนความสำเร็จของแต่ละประเภทชุมชนที่มีความหลากหลาย

3. ควรวิจัยเพื่อคัดเลือกชุมชนตัวอย่างให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต้นแบบในแต่ละกลุ่มเขตของกรุงเทพมหานคร

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

- [1] Likert, R. A. (1932, May). Technique for the Measurement of Attitudes. *Arch Psychological*. 25(140): 1-55.
- [2] ศิริชัย พงษ์วิชัย. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์*. ครั้งที่ 22 กรุงเทพฯ: วี พรินท์ (1991).
- [3] Field, Andy. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. 2nd ed. London: Thousand Oaks, Calif: Sage.
- [4] Stufflebeam, Daniel L. (1983). The CIPP Model for Program Evaluation. in *Evaluation Models : Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation*. Madaus, George F., Scriven, Michael, and Stufflebeam, Daniel L. pp. 117-141. Boston: Kluwer-Nijhoff.
- [5] ทศนี้อย์ ลักษณะนาคนชัช; และคณะ. (2551). การบริหารสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง. ใน *รายงานวิจัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [6] อัมพวัลย์ วิศวะธีรานนท์. (2556, พฤษภาคม-สิงหาคม). การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาระดับชุมชนบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*. 8(23): 61-74.
- [7] ชฎาพร กมลกิจไพศาล. (2553). *กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชนบทศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [8] Seubsman, Sam-ang; Kelly, Matthew; and Sleigh. (2013). The Sufficiency Economy and Community Sustainability in Rural Northeastern Thailand. In *Asian Culture and History*. Retrieved September. 14, 2014, from <http://search.proquest.com/docview/1353300386/B2602 CE9A18D4213PQ/5?accountid=44800>